

tur respondendo ad priores rationes. Ad primam dicitur, licet verum sit posse jurantem in eo casu implere secundam promissionem sine peccato, nihilominus non teneri, quia neque id juravit, neque juramentum illud a principio ad aliquid obligavit. Ad confirmationem autem recte ibi negata est consequentia: nam si tempore secundae promissionis prior obligatio fuisse extincta, juramentum fuisse de re licita, ideoque obligaret; durante autem priori obligatione, juramentum a principio fuit nullum, et ideo nunquam postea obligat. Et ob eamdem causam non valet æquiparatio inter juramentum a principio licitum vel illicitum, quia licitum a principio obligat, dependenter tamen ab honestate materiae, et ideo semper includit virtute hanc conditionem: *Nisi materia mutetur, et fiat illicita*, et inde est ut, facta in materia tali mutatione, cesseret obligatio juramenti. At vero quando juramentum a principio fuit illicitum, fuit etiam nullum, ideoque non obligat, etiam sub illa conditione: *Si materia desinat esse illicita*.

17. *Regula Narri non probatur.* — Et ideo non probo regulam traditam a Navarro loco ibi citato, quando juramentum a principio fuit illicitum ex objecto suo, quia tunc nunquam incipit obligare, etiamsi in materia jurata incipiat esse aliqua honestas, propter rationem supra factam, quod actus nullus nunquam convalescit. Quod etiam exemplis ab ipso Navarro inductis ostendi potest. Unum est de illo, qui juravit non ingredi domum sine ulla causa vel ratione, quod juramentum, tanquam vanum et temerarium, non obligat. Si autem postea contingat in domo illa esse occasionem peccandi, dicit Navarrus pro tunc obligare juramentum illud, quia non est cur restringatur ad tempus, in quo temerarium et vanum est. Ego vero existimo ex vi illius juramenti non obligari eum, qui sic juravit, ad non ingrediendum talem domum, quia juramentum nunquam fuit factum illo intuitu vitandi talem occasionem, ut supponitur, sed solum temere, et ex quadam levitate. Idem est de illo qui juravit non laborare in sabbato, non intuitu devotionis ad Virginem, sed vel intuitu falsæ superstitionis, vel solum ad corporalem requiem; nam licet ille possit honeste vacare in honorem Virginis, non tenetur ex vi illius juramenti; est enim eadem ratio de loco, quæ de tempore.

18. Aliud exemplum Navarri est, si quis uravit servare statuta alicujus ecclesiae, inter

quæ unum erat contra canones, et ideo illicitum, nam juramentum a principio non obligavit ad illud servandum: *Si tamen (inquit) statutum illud postea confirmetur a Pontifice, et ita incipiat esse licitum, etiam incipiet juramentum obligare ad illud servandum.* Sed distinctione opus est; nam juramentum illud potuit fieri vel tantum de servandis statutis jam factis, vel de factis et faciendis. Si sit hoc posteriori modo, verum est quod assumitur: sed exemplum non est ad rem, quia juramentum a principio respexit tempus futurum, et factum est de statutis veris et validis quoemque tempore. Si autem juramentum priori modo factum est, dico non obligare ad statutum postea confirmatum, nisi a principio constiterit, juramentum ex certa scientia factum esse de illo sub ea conditione; in quo sensu fuisse juramentum a principio licitum, etiam ut cadens in illud statutum. Si autem juramentum absolute factum fuit de servandis statutis jam conditis, sine ullo respectu ad confirmationem, vel dispensationem Pontificis, sic solum obligavit ad statuta valida; nam illud, quod est illicitum, non potest dici statutum. Quapropter, cum postea confirmatur, quasi de novo fit, ideoque prius juramentum ad illud non obligat, juxta c. penult. de Jurejur.

19. Denique non obstat exemplum de sponsalibus ex Covar. adductum, nam oppositum verius censemus, si eadem proportio in exemplo servetur, nimirum quod secunda sponsalia absolute facta sint, et non sub conditione: *Si prior sponsa cesserit juri suo, vel alia simili, ut bene notat, et disputat Sancius, lib. de Sponsalibus, disputatione quinquagesima.* Et ideo addidi in assertione: *Nisi aliunde constiterit de intentione jurantis*; nam si hæc fuit non jurandi absolute rem illicitam, sed tantum sub conditione, qua fieret licita, clarum est obligare juramentum, quia sic est honestum, et ex intentione pendet. Idemque esset si intentione jurantis extenderetur ad juramentum impletum quoemque modo possit, sive licite, sive illicite; nam tunc, licet ex parte esset illicitum, ex alia parte esset licitum, et quod illam obligaret, impleta honestatis conditione. Unde hoc non solum habet locum, quando pura promissio præcessit, sed etiam si fuerit juramento firmata; nam si in posteriori juramento addatur conditio: *Si primum juramentum remissum vel relaxatum fuerit*, sic posterius juramentum licitum est et obligabit impleta conditione, cum tamen absolute factum

CAP. XX. AN JURAMENTUM LEGE CIVILI PROHIBITUM OBLIGATIONEM INDUCAT. 587
nullum sit. Sic ergo loquimur cum juramentum est contra priorem nudam promissionem.

CAPUT XX.

UTRUM JURAMENTUM DE ACTU PROHIBITO LEGE HUMANA, PRÆSERTIM CIVILI, SIT OBLIGATORIUM?

1. Ratio dubitandi est, quia multa juramenta contra leges civiles facta approbantur et defenduntur jure canonico, c. *Cum contingat*, de Jurejur., c. 2, de Pact., in 6. In contrarium vero est, quia juramentum contra bonos mores non obligat, ut est regula juris, 58, in 6; sed juramentum contra leges est contra bonos mores; ergo.

2. Dico primo: juramentum factum de actu prohibito per legem humanam absolute prohibentem, et in conscientia obligantem, irritum est, et nullam obligationem inducit. Hæc assertio communis est, ut latius videbimus in discursu sequenti; nunc breviter probatur, quia juramentum de actu peccati irritum est, ut supra est probatum; sed tale juramentum est de actu peccati; ergo. Probatur minor, quia non solum est peccatum actus natura sua malus, sed etiam ille, qui est malus quia prohibitus; sed actus prohibitus per legem dicto modo est malus quia prohibitus, ac subinde simpliciter malus, et peccatum; ergo juramentum de tali actu nullum est. Et confirmatur, quia juramentum non potest exire hominem ab obligatione legis justæ positivæ, et quoad hoc eadem est ratio de lege positiva humana, quæ de divina; quia utraque est a voluntate superiori, quam non potest irritare vel impidere voluntas subditi. Denique potest hoc facile demonstrari inductione, et ex generali regula iurium, quod juramentum de re illicita non obligat, quia non est vinculum iniuritatis; et nihil distinguunt, sive res sit ex se illicita, sive quia prohibita, cap. *Quantum*, et cap. *Cum contingat*, de Jurejur., et c. *Si aliquid*, c. *Inter cætera*, cum aliis 22, q. 4.

3. Secunda assertio: *juramentum contra canonicas leges semper est invalidum.* — Dico secundo: juramentum contra leges canonicas semper est invalidum. Assertio est communis, ut paulo inferius videbimus. Nunc breviter declaratur: nam duplices sunt leges canonicae, quædam declarativæ juris divini, naturalis, vel positivi, et de his eadem est ratio, quæ de ipso divino jure, de quo supra dictum est. Aliæ sunt leges canonicae constitutivæ novi iuris humani et ecclesiastici, et de his etiam est universalis assertio: ejusque ratio est, quia leges canonicae semper inducent in conscientia obligationem; ergo agere contra illas, est agere contra conscientiam; ergo juramentum de tali actu non potest obligare, et ita in his legibus maxime procedunt dicta in assertione precedentie. Assumptum certum est, et commune in materia de Legibus. Et ratio est, quia lex canonica per se primo dirigitur ad bonum animæ, et ideo in eodem foro animæ obligationem inducit. Addo vero quod, licet aliquæ regulæ ecclesiasticae non sint rigorose leges obligantes sub reatu culpe, ut de regulis multorum religiosorum constat, et de aliquibus aliis est probabile, nihilominus etiam in illis procedit conclusio, qui actus talium statorum, regularum, aut rubricarum, saltem sunt meliores, et in consilio, et ideo juramentum talibus regulis contrarium plane non obligat, sicut de juramentis contra consilium dictum est. Hic vero posset objectio fieri de juramento solvendi poenam sponsalibus appositam. Sed de illo attingemus aliquid capite sequenti. Posset item objici de lege confiscante bona haereticæ, quæ ante sententiam non obligat in conscientia ad tradendum bona; et ita potest juramentum circa illa bona esse validum. Sed dico juramentum tale non esse contra legem canonicaem, si non excedat dispositionem ejus, vel si excedat, non esse validum: de quo alias.

4. Tertia assertio: *juramentum contra leges civiles obligantes in conscientia, irritum et iniquum est.* — Dico tertio: juramentum, quod servari non potest, nisi agendo contra leges civiles obligantes in conscientia, iniquum et invalidum est. Ita docet Bart., in 1. *Si quis pro eo, ff. Fidejuss.*, n. 9, et alii infra referendi. Et sequitur clare ex prima assertione, neque alia indiget probatione. Supponit autem hæc assertio aliud principium in materia de Legibus, scilicet, leges civiles obligare in conscientia, quando id intendunt et sufficienter explicant. Quod quidem principium, licet ab aliquibus negatum fuerit, a Theologis et jurisprudentiis communiter recipitur, quia etiam leges civiles manant a lege æterna, et per protestatem a Deo datam feruntur: et ideo in conscientia obligant, ut satis aperte docet Paulus, ad Rom. 3, et dicetur latius in tractatu de Legibus. Hoc ergo principio supposito, sequitur hæc assertio ex prima, et ex ibi dictis

sufficienter probatur, magisque declarabitur ex dubitatione sequenti.

5. *Quarta assertio: juramentum contra leges civiles interdum erit validum, si sine peccato fiat.* — *Objectio.* — Dico quarto: juramentum contra leges civiles interdum est validum, quatenus sine peccato servari potest. Haec assertio etiam est certa et communis, ut videbimus capite sequenti, ubi jura etiam afferemus; probaturque sufficienter ex ratione dubitandi in principio posita, in qua consequenter supponitur talia juramenta servari posse sine peccato, et ideo obligare, ut in assertione dicitur, et jura canonica supponunt. Contra hoc vero instat statim ratio in contrarium facta, quia talis actus videtur peccaminosus, utpote legi contrarius.

6. *Prima solutio ad objectionem rejicitur.* — Ad hanc ergo objectionem responderi potest primo, quod licet actus ipse contrahendi vel promittendi, cui juramentum adjungitur, sit malus eo quod sit prohibitus per legem civilem, nihilominus servare juramentum potest non esse malum, et ideo potest sub juramento obligationem cadere, quia non obstante priori malitia semper habet locum in tali juramento regula, quod cum servari possit sine dispendio salutis æternæ, servandum est. Duoibus ergo modis potest juramentum esse contra leges civiles obligantes in conscientia. Primo, quia juramentum verificandum est per actum ipsum prohibitum per leges civiles; et tunc juramentum non potest obligare juxta præcedentem conclusionem. Secundo, solum quia ipse actus, cui conjungitur juramentum, quando fit, est prohibitus per legem, actus vero postea necessarius ad verificandum juramentum non est contrarius legibus. Ut si lex prohibeat promissionem non revocandi testatum, vel instituendi talem heredem, non tam prohibeat actum instituendi, vel non revocandi juramentum promissorium de tali actu, contra leges est in fieri, non vero erit in observari; et ideo obligare poterit, etiamsi leges illæ in conscientia obligent. Et ita sentit Abb., d. capit. *Cum contingat*, num. 6; et Jason., in d. Authent. *Sacramento puberum*, n. 52.

7. Hæc responsio in re continet veram doctrinam, ut c. 24 ex professo explicabimus; applicata vero ad leges civiles non est necessaria, nec generaliter satisficit; nam juramenta, quæ obligant repugnante aliquo modo jure civili, non solum impleri possunt sine peccato, verum etiam plerumque ac frequen-

tius possunt sine peccato fieri. Hoc patet inductione in easu capit. *Quamvis pactum*; non enim censetur peccare filia cedens cum juramento bonis paternis sua dote contenta; et idem est de easu uxoris alienantis cum juramento fundum dotale, juxta cap. *Cum contingat*; et sic de aliis, de quibus ita communiter censent Doctores. Et a posteriori patet, quia non peccat pater, nec turpiter agit acceptans; imo nec petens sine vi vel dolo talem renunciationem, ut infra videbimus; ergo nec filia turpiter agit jurando, vel promittendo, seu renunciando. Ratio autem non potest esse alia, nisi quia talis renunciatio, nec est de se mala, nec etiam censetur prohibita per legem civilem in conscientia. Unde autem hoc constet, aut quomodo haec leges discernenda sint ab aliis, de quibus tertia conclusio loquitur, explicandum superest.

8. Ad hoc ergo declarandum auctores distinctionibus utuntur. Una est de legibus juris publici et privati, id est, quæ immediate ad commune bonum ordinantur, vel ad bonum privatorum, seu singulorum. Et in prioribus legibus dicunt procedere tertiam assertionem, in posterioribus autem quartam. Sed de hac partitione dicemus melius infra, c. 26. Nunc solum dicimus, licet prius membrum admittatur, non tamen posse generaliter admitti secundum, quia etiam leges juris privati possunt obligare in conscientia, ut per se satis clarum est, et in sequentibus saepè ostendetur.

9. *Alia Bartoli solutio.* — Aliter ergo Bartolus, in leg. *Si quis pro eo*, cum primum membrum simpliciter ponat, circa posterius distinguit duplices leges. Quædam (inquit) sunt, quæ verba sua dirigunt tantum ad contractum, illum irritando, vel infirmando, vel formam illi præbendo, non vero ad personas, illis præcipiendo, vel prohibendo; aliae vero sunt quæ directe loquuntur eum personis, prohibendo vel mandando. Ait ergo has posteriores leges obligare in conscientia, etiamsi sint juris privati, et ideo juramentum contra illas non obligare in conscientia, juxta nostram tertiam assertionem, quia impleri non potest sine peccato. De prioribus vero dicit non obligare in conscientia, sed solum qualificare contractum, ut non valeat, vel irritetur, si aliter fiat quam lex præscribit, etiamsi non peccent qui illum faciunt. Et juramentum contra has leges dicit esse obligatorium, et de illo intelligi jura, quæ talia juramenta defendant.

10. Verumtamen hanc Bartoli distinctionem et doctrinam late impugnat Panorm., in

c. *Cum contingat*, n. 6, illamque vocat singularem opinionem, et asserit communiter impugnari a Canonistis, et plures referuntur a Covar., d. 2 p., § 2, n. 7, et in ipso Scholio ad Bartolum. Sed non desunt multi qui doctrinam Bartoli approbent, et ipse Panormit. refert pro illa Angelum de Perusi., in Cons. *Domina Catharina*; plures refert Alciat. in eod. c. *Cum contingat*, n. 9; et Covar., eod. § 2, num. 1, refert Calder. et Anchar., in d. c. *Cum contingat*, et dicit esse communem legistarum. Et quod ad rem attinet, negari non potest quin inter leges civiles inveniatur illud duplex genus legum; nam lex, quæ requirit septem testes in testamento, non obligat in conscientia testatorem, qui non peccat, licet testamentum minus solemne voluntarie faciat. Lex autem quæ prohibet judici aliquid a parte accipere, non solum irritat vel infirmat actum, sed etiam illum in conscientia prohibet; et idem fortasse est de lege prohibente tutori ne cum pupillo contrahat, et similibus. Unde rationes Panormitani contra Bartolum, quatenus contra distinctionem in re ipsa tendunt, firmæ esse non possunt. Omnes autem in hoc consistunt, quod in idem redit, prohibere actum factum a persona, vel personæ ne faciat actum. Sed committit æquivationem in verbo *prohibendi*, quia cum dicitur ferri in solum actum, non intelligitur ferri quoad obligationem exercendi vel non exerceendi actum, sed significat efficaciam legis, tollentis robur actui, si fiat tali modo, sive cum peccato, sive absque illo fiat; et quoad hoc dicitur non ferri in personam, prohibendo illi actum, licet auferat illi firmitatem, etiam prout ab illa procedit. Denique illa divisio in re ipsa necessaria est, ut possit dari juramentum de actu legi civili contrario, sine peccato ullo, tam in fieri juramenti, quam in observari; quod tamen dari posse, etiam Panormitanus et omnes admittunt.

11. Dissensio ergo solum esse potest de signo posito a Bartolo ad discernendam illam diversitatem legum, ex illis duobus modis loquendi legum, quos in ipsis legibus reperi certissimum est. Sed non videntur semper eam distinctionem indicare. Nam interdum lex obligat in conscientia, etiamsi ex parte materiæ loquatur, ut si taxet pretium, vel aliquid simile. Et ideo Panorm., Anton., et alii, dicunt, potius ex parte materiæ sumendam esse distinctionem. Et in proposito, aint illas leges, quæ privatæ utilitatì debitoris considunt, ideo non obligare illum in conscientia,

quia solum ei favent, et non cogunt eum ut non renunciet juri suo, cum sine alicujus præjudicio id facere possit. Quæ consideratio non displicet, eamdem tamen patitur instantiam; nam etiam in materia pertinente ad privatam utilitatem alicujus, potest lex prohibere illi actum in conscientia. Ut posset ludentibus prohibere in conscientia, ne pecunia credita ludant, et minori impuberi, ne circa immobilia bona contrahat. Dico ergo, signum a Bartolo datum ex modo loquendi legum, non esse contempendum, quia sensus legum maxime ex verbis sumendus est. Item quia cum præceptum imponatur personæ, quando lex vult obligare personam, ad illam directe loquitur. Unde cum solum circa actum ejus disponit, per se non videtur intendere obligare personam ad exercendum vel non exercendum tam actum. Unde Vasquez 1. 2, dis. 171, c. 3, illo solo signo utitur, ad declarandum cur non peccet hæreticus, ante sententiam alienando bona confiscata; et illud signum putat sufficiens sine ulla disputatione vel allegatione. Non credo tamen esse ita per se sufficiens, ut solum sufficiat semper, vel sit infallibile, sed credo esse regulare, ut sic dicam, et sufficiens, nisi ex materia vel aliis circumstantiis contrarium colligatur. Si autem juvetur etiam ex conditione materiæ, erit multo magis certum, et ita omnia quodammodo conciliantur, et in sequentibus capitibus magis explicabuntur.

CAPUT XXI.

UTRUM JURAMENTUM PROMISSORIUM CONTRA SOLOS BONOS MORES CIVILES OBLIGARE POSSIT?

1. *Divisio juristarum de moribus in civiles et naturales.* — Hæc quæstio fere definita est ex dictis capite præcedenti; tamen ut sub propriis terminis definiatur, et intelligantur dicta auctorum, et aliquid in generali et in particuliari addamus, breviter tractanda est. Distinguunt ergo juristaræ duplices mores, naturales et civiles, quos nos vocare possumus honestos et politicos. Naturales enim dicuntur, qui sunt consentanei naturæ rationali, quos nos honestos appellamus; civiles autem dicuntur, qui ad convenientem statum et politiam republicæ pertinent, et licet ad honestatem morum necessarii non sint, mali tamen non sunt, et ideo per jura civilia præscribuntur, esto contrarii non prohibeantur, nec mali moraliter reddantur. Hujusmodi est, verbi gratia,

quod testamentum usque ad mortem revocari possit, neque obligatio civilis in contrarium valeat; expedit enim reipublicae ut sit legibus statutum, non est tamen id ita prohibitum, quin possit aliquis licite id proponere, et promittere, seu affirmare se nunquam revocatum, etc. Hac distinctione utuntur plures antiqui auctores, atque etiam moderni, ut vide-re licet in Covar., supra, p. 2, in prine., n. 4; Guttier., de Juramento confirmatorio, 1 p., e. 40, § 4, et illa utuntur etiam nonnulli ex modernis Theologis. Covar. autem supra, § *Veturum hæc*, illam impugnare conatur. Sed tota ejus argumentatio nititur in verborum significacione, de qua non multum contendendum est, quando de re constat, et verba aliqua sunt necessaria ad illam exprimendam, ut revera in proposito sunt. Quia negari non potest quin in materia legum humanarum illud duplex genus actionum seu morum inveniri posse, ut exempla adducta demonstrant, et plura alia quæ afferemus. Et ratio est, quia utsique modus dirigendi seu instituendi mores, potest esse conveniens ad reipublicæ gubernationem. Supposita autem distinctione in re ipsa, verba sunt accommodata, si recte intelligentur.

2. *Qui dicantur boni mores naturales.* — Nam boni mores naturales non dicuntur illi soli, quos ratio naturalis per se dictat esse necessarios ad honestatem, id est, honestatem morum, sed etiam illi qui, mediante lege positiva, habent hujusmodi necessitatem, quia stante lege, ratio ipsa naturalis dictat illos esse necessarios ad honestatem morum, quia lex ipsa facit tales mores esse ita convenientes rationali naturæ, ut contrarii illi repugnant, et ideo merito illi dicuntur boni mores naturales. Quod si hi mores quando præcepti sunt lege ecclesiastica, appellantur boni mores canonici (ut aliqui loquuntur, referente Covar.), recte quidem fit; tamen negari non potest quin lex civilis possit etiam aliquid ita præcipere, ut contrarium sit contra bonos mores animæ et conscientiæ, et consequenter contra bonos mores naturales in dicto sensu. Qui etiam poterunt dici civiles, quatenus per legem civilem introducti sunt, quomodo loquitur Covar. supra, § *Unde illud*, cum Fortunio, de ultimo fine, illatione 12. Sed quamvis ad usum vocis hoc pertineat, non tam apte significatur qualitas talium morum, cum dicuntur esse civiles, quam cum dicuntur esse canonici, quia lex canonica per se ordinatur ad bonum animæ, et ideo quando mores aliqui dicuntur boni canonici, intelliguntur pertinere ad boni-

tatem animæ, ita ut contrarii sint inhonesti, et moraliter mali. Ideoque in jure canonico non reputatur necessaria illa distinctio, sed eo ipso quod aliquid est contrarium bonis moribus canonici, censetur esse contrarium bonis moribus naturalibus, quia leges canonicae, ut tales, semper obligant in conscientia, si sint propriæ leges. Nam si sint tantum consilia, seu regulæ non imponentes necessitatem, sic contrarii mores non erunt simpliciter contrarii honis moribus naturalibus vel canonici, sed poterunt dici contrarii melioribus moribus, et in ordine ad juramentum id sufficit, ut juramentum contra tales mores canonicos non valeat, juxta supra dicta. At vero leges civiles per se non intendunt bonum animæ, sed externam pacem et justitiam; et ideo quamvis ad hunc finem possint interdum in conscientia obligare in virtute rationis naturalis, et potestatis emanantis ab auctore naturæ, nihilominus per hoc solum quod boni mores dicuntur civiles, non satis explicatur quod pertineant ad moralem honestatem necessariam ad vitandum peccatum. Unde potius e converso, quando aliqui dicuntur boni mores civiles, illud additum ponitur tanquam conditio diminuens, vel tanquam nomen genericum attributum imperfectiori membro, ut fieri solet, et ita significat quosdam mores, qui licet ad externam commoditatem et conservationem reipublicæ boni sint, non tamen sunt tales, ut eorum violatio culpam contineat, vel detrimentum spirituali animæ afferrat, vel impedit majus bonum ejus. Quod si aliquando jura canonica approbant, seu canonizant alias hujusmodi leges civiles, vel eas imitantur circa ecclesiasticas personas in ordine ad statum politicum earum, etiam illi mores dici poterunt formaliter civiles, etiamsi materialiter sint a jure canonico, quod, ut existimo, raro aut nunquam invenietur. Sic ergo bona et necessaria est illa distinctio, et per illa verba non male explicatur, et ad maiorem explicationem nos addidimus, naturales posse vocari honestos, id est, ad honestatem convenientes, civiles autem politicos.

3. *Juramentum contra bonos mores naturales, non esse validum.* — Hac supposita distinctione, sequitur primo ex dictis, juramentum contra bonos mores naturales non esse validum, nec obligationem inducere. Ita docet Panorm., in c. *Cum contingat*, et in c. *Si vero*, de Jurejur., et alii, quos supra Covar. et Guttier. referunt. Et ratio est, quia quod sic est contra bonos mores, est peccatum; ergo

juramentum de tali re est illicitum, et absque vi obligandi. Addit vero Covar. supra, § *Secondo hinc constat*, tunc juramentum contra bonos mores non esse obligatorium, quando boni mores sunt fundati in ratione naturali tanquam causa proxima: *Secus* (inquit), *si boni mores sint fundati in ratione naturali tanquam in causa remota, quia tunc juramentum his moribus contrarium obligatorium erit.* Et citat Alciatum, in d. e. *Cum contingat*, n. 74, et ita utuntur etiam nonnulli ex modernis Theologis. Covar. autem supra, § *Veturum hæc*, illam impugnare conatur. Sed hoc admitti non potest, nisi fortasse sit æquivocatio in verbo illo *causæ proximæ, vel immediationis rationis naturalis*. Nam ea, quæ sunt mala quia prohibita, non sunt immediate contra rationem naturalem; et e converso boni mores, qui solum sunt necessarii ad honestatem quia præcepti, non possunt proprie dici fundari in ratione naturali, tanquam in causa proxima, quia ex vi solius rationis naturalis non habent illam honestatem, saltem necessariam ad honestatem morum, sed necesse est ut intercedat lex positiva. Unde boni mores fundati immediate in lege positiva recte dicuntur fundati remote in ratione naturali, ut constat ex D. Thoma 1. 2, q. 98, art. 2, et nihilominus juramentum contra hujusmodi bonos mores obligatorium non est, ut ex dictis constat. Et forte idem sentit Covar.; sed videtur loqui de ipso juramento, et de ratione naturali, ut jam informata per legem positivam rigorose prohibentem, vel præcipientem. Sic autem agere vel niti contra talem legem medio juramento, contra rationem naturalem est, et ita juramentum ipsum potest dici proxime et immediate contra rationem naturalem; actus autem ille, qui juratur, non dicitur proprie, immediate esse contra rationem naturalem.

4. Alia declaratio hujus corollarii magisque necessaria, esse potest ut intelligatur, quando ipse actus promissus est contra bonos mores naturales, sive immediate, sive mediante lege positiva canonica, vel civili, nam tunc procedit ratio facta. At vero licet promissio ipsa, vel actus, qui proxime ad juramentum supponitur, sit contra bonos mores naturales, poterit juramentum esse validum, si actus promissus, in quo veritas juramenti servanda est, non sit contra bonos mores naturales, ut in capite præcedenti cum Panorm. diximus.

5. *Juramentum contra bonos mores civiles*

potest esse validum. — Secundo sequitur ex dictis, juramentum contra bonos mores civiles posse esse validum et obligatorium. Hoc etiam quoad rem ipsam tactum est in fine capituli præcedentis, et est communis sententia Doctorum in c. 2, de Pact., in 6, et c. *Cum contingat*, de Jurejurand., et in Authent. *Sacramenta puberum*, c. *Si adversus renditionem*. Et probari potest inductione ex eisdem iuribus, nam in d. cap. *Cum contingat*, jura menta facta per uxores durante matrimonio super alienationes fundorum dotalium, etc., obligatoria esse dicuntur. Et idem magis confirmatur ac declaratur in cap. *Licet mulieres*, eodem tit., in 6, et in d. Authent. *Sacramenta puberum*, similiter dicuntur servanda jura menta facta a puberibus super contractibus rerum suarum, et alia similia exempla videri possunt in Covarr. supra, 2 p., in princip., per totum, et 3 p. etiam in princip., et Julio Clar., 3, *Testamentum*, num. 3 et 4; et nostro Molina, tom. 1, de Justit., tract. 2, disp. 49, et sequentibus. Ratio vero est, quia hujusmodi juramentum servari potest sine dispendio salutis æternæ; ergo quantum est ex parte materiæ, potest esse obligatorium. Antecedens notum est ex declaratione terminorum jam facta, quia licet actus sit contra bonos mores civiles, potest non esse contra rationem naturalem, nec contra legem positivam obligantem in conscientia; ergo potest optime servari tale juramentum sine dispendio animæ. Consequentia probatur, tum auctoritate dictorum jurium, quæ ita argumentantur, tum quia materia illa capax est obligationis, neque ap pareat ratio ob quam possit tale juramentum violari.

6. Hic vero desiderari potest, ut explicemus quomodo talia jura menta super contractus, quibus leges civiles resistunt, sint contra illas, cum actus, qui de præsenti fit, sit contra legem civilem, et ille non juretur, sed aliud aliud in futurum faciendum, quod non est contrarium legi civili. Sed de hoc commodius dicemus c. 24; nunc solum dicimus juramentum hoc dici contrarium legibus civilibus, quasi objective et mediate, quia fit ad confirmandum pactum per leges improbatum, ut dicitur in d. cap. *Quamvis pactum*. Et hoc sufficit præsenti disputationi, licet interdum possit contingere, ut ipsa etiam promissio, quæ juratur, improbata sit per jus civile, ut videbimus.